

**ՔՐԵԱԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔ/ PENITENTIARY LAW/
УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОЕ ПРАВО**

<https://doi.org/10.59546/18290744-2024.7-9-92>

ՌՈԶԱ ԱԲՐԱՀԱՄՅԱՆ
ԵՊՀ քրեական իրավունքի ամբիոնի դասախոս

ROZA ABRAHAMYAN
Lecturer at YSU Chair of Criminal Law

РОЗА АБРААМЯН
Преподаватель кафедры уголовного права ЕГУ

**«ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆԵՐԸ»՝ ՈՐՊԵՍ ՔՐԵԱԿԱՏԱՐՈՂԱԿԱՆ
ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑ**

**«LEGAL GUARANTEES» AS A PROBLEM OF THE THEORY
OF CRIMINAL-EXECUTIVE LAW**

**«ПРАВОВЫЕ ГАРАНТИИ» КАК ПРОБЛЕМА ТЕОРИИ
УГОЛОВНО-ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО ПРАВА**

Ներածություն

Դատապարտյալների իրավական վիճակի, ներառյալ նրանց իրավունքների կենսագործման համատեքստում «երաշխիքներ» հասկացության հետազոտությունների արդյունքները հնարավոր է օգտագործել այս գիտական հոդվածի հետազոտության առարկայի համատեքստից բխող քրեակատարողական իրավունքի սկզբունքների կենսագործման երաշխիքների իմաստավորման համար: Այդ հարցում չկան լուրջ տեսամեթոդաբանական արգելքներ. այլ կերպ ասած՝ քրեակատարողական հարաբերությունների ոլորտում դատապարտյալների իրավունքների երաշխիքների հայեցակարգն ընդունելի է նաև այդ ճյուղի սկզբունքների կենսագործման երաշխիքների հասկացության և շրջանակի տեսական հասկացության իմաստավորման համար, որովհետև իրավական ցանկացած սկզբունքին թղթակցում է դրանցից բխող համապատասխան սուբյեկտիվ իրավունքը(ները) և պարտականությունը(ները):

Ցանկացած իրավական սկզբունքից, որպես ղեկավար և ելակետային իրավական դրույթից բխում է այդ սկզբունքի կարգավորման ոլորտի մասնակից անձանց (իրավահարաբերությունների սուբյեկտների) համապատասխան սուբյեկտիվ իրավունքը կամ պարտականությունը: Հետևաբար, եթե քրեակատարողական օրենսդրությունն ամրագրում է պատիժների կատարման տարբերակման և անհատականացման սկզբունքները, ապա այդ ղեկավար նշանակության իրավադրույթներից բխում է, որ դատապարտված (ազատագրված) անձինք

ունեն պատիժը տարբերակված և իրենց անձնական-յուրահատուկ հատկանիշներին համապատասխան անհատականացված կրելու սուբյեկտիվ իրավունքները: Ստացվում է, որ որպես սուբյեկտիվ իրավունքի նշանակություն ունեցող իրավադրույթի իրավական երաշխիքները միաժամանակ համանուն իրավական սկզբունքի կենսագործման երաշխիքներ են:

Հիմնական հետազոտություն

Իրավագիտության մեջ «երաշխիք» հասկացությունն իմաստավորված է մի քանի առումներով: Հանրագիտարանային իրավական բառարաններում «երաշխիք» (ռուսերեն: гарантия, անգլերեն՝ guarantee) հասկացության ճյուղային իրավական իմաստների բացահայտման (բնորոշման) ամփոփումը, հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ իրավական երաշխիքներն ինչ-որ երևույթի (օրինականության, իրավակարգի, սուբյեկտիվ իրավունքի և այլն) կենսագործման (իրականացման) ապահովման իրավական, կազմակերպական, տեղեկատվական և այլ միջոցների ամբողջություն է¹:

Իրավագիտության մեջ «երաշխիք» հասկացությունն ունի մի քանի առումներ, մասնավորապես՝ համընդհանուր ճանաչում ունեն «նորմ-երաշխիքներ» և «օրինականության (իրավակարգի) երաշխիքներ» հասկացությունները: Բացի դրանից՝ իրավունքի տեսությունը, ըստ սոցիալական նշանակության և իրավական համակարգում դերի, չափանիշի իրավանորմի տեսակներից է համարում ապահովող նորմերը կամ նորմ-երաշխիքները²:

Նորմ-երաշխիքները պարունակում են իրավական կարգավորման ընթացքում սուբյեկտիվ իրավունքների և պարտականությունների իրականացումն ապահովող կարգադրեր և արժեքավոր են այնքանով, որքանով ստեղծում են իրավունքի անկանգառ և անընդհատ իրացման կառուցակարգեր և միջոցներ³: Իրավական օրինականության (օրինականության) տեսության համատեքստում օրինականության ապահովումը պետական գործունեության մեջ դիտարկվում է երկու տարրերի ամբողջություն՝ օրինականության խախտումների նախականելում և օրինականության ամրապնդում: Վերջինս ենթադրում է հանրային պետական մարմինների ու պաշտոնատար անձանց գործունեության մեջ օրինականության ձևավորման և կատարելագործման երաշխիքների ամրապնդում: Օրինականության երաշխիքներն իրենց հերթին պետական կառուցակարգի ներսում և դրանցից դուրս դրականորեն գործող պայմաններ, գործոններ ու միջոցներ են, որոնք ապահովում են օրինականությունը, իրավակարգը⁴: Մեկ այլ մոտեցման համաձայն՝ օրինականության երաշխիքները հասարակական կյանքի օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պայմանների, կազմակերպական և հատուկ (իրավական) միջոցների համակարգ է, որոնք օգտագործում է պետությունն օրինականության, կայուն իրակազմակարգի ապահովման համար⁵: Հետևաբար, «երաշխիքները օրինականությունը նշանակում է այն դարձնել անքակտելի»⁶:

¹ Տե՛ս Юридический энциклопедический словарь, 2-е издание, М.: «Советская энциклопедия», 1987, էջ 74; Барихин А.Б., Большая юридическая энциклопедия.- М.: Книжный мир, 2012, էջ 139-142; Краткий юридический словарь / под. ред. А.Н. Азрилияна.- М.: Институты новой экономики, 2005, էջ 110-116:

² Ըստ այդ չափանիշի նորմերի տեսակներն են՝ հիմնադիր (սկզբունքներ), կարգավորիչ (վարքագծի կանոններ), պահպանող, դեկլարատիվ (նորմ-հռչակագրեր), դեֆինիտիվ (նորմ-հասկացություններ), կոլիզիոն (նորմ-արբիտրներ), օպերատիվ (նորմ-գործիքներ) (տե՛ս Теория государства и права: Отв. ред. В.Д. Перевалов. 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Норма., 2006, էջ 163-164):

³ Տե՛ս Теория государства и права: Отв. ред. В. Д. Перевалов. 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Норма., 2006, էջ 164:

⁴ Տե՛ս Общая теория государства и права. Академический курс в трех томах /отв. ред. М. Н. Марченко.- 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Норма, 2007, Том 3, էջ 191-192:

⁵ Տե՛ս Скаун О. Ф., Теория государства и права (энциклопедический курс): Харьков: Эспада, 2005, էջ 721-722:

⁶ Տե՛ս Теория государства и права: Отв. ред. В. Д. Перевалов. 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Норма., 2006, էջ 280:

Իրավական երաշխիքները համարվում են իրավական որևէ երևույթի (օրինականության, իրավակարգի, սուբյեկտիվ իրավունքի, իրավական սկզբունքի և այլն) կենսագործման (իրականացման) ապահովման հատուկ իրավական, կազմակերպական, տեղեկատվական և այլ միջոցների, օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ պայմանների, գործոնների ամբողջություն, որն ստեղծում է իրավունքի անկանգառ և անընդհատ կենսագործման կառուցակարգեր:

Դ. Ի. Իվաշինն իր թեկնածուական ատենախոսության մեջ առանձին գլուխ է հատկացրել քրեակատարողական հիմնարկներում «պահվող անձանց իրավունքների իրավական երաշխիքների» հետազոտությանը՝ փորձելով կառուցել այդ երաշխիքների հասկացությունը, վեր հանել դրանց տեսակները⁷: Այս հեղինակը, կարևորելով իրավական երաշխիքների դերը և նշանակությունն ազատազրկման վայրերում պահվող անձանց կարգավիճակի և սուբյեկտիվ իրավունքների ու ազատությունների կենսագործման կառուցակարգում, փորձում է գտնել տեսամեթոդաբանական կողմնորոշիչ հայեցակարգ իրավական երաշխիքների հասկացության ու տեսակների դասակարգման հարցում և այդ փնտրտուքի արդյունքում նա կանգ է առնում սահմանադրական իրավունքի տեսության մաս կազմող մարդու և քաղաքացու կարգավիճակի հայեցակարգի վրա: Այս ընտրությունը պայմանավորված է նրանով, որ «իրավական երաշխիքների» հիմնահարցն ավանդաբար կազմում է մարդու իրավունքների տեսության կարևոր մասերից մեկը, որում երաշխիքները համարվում են բարենպաստ պայմանների ու միջոցների համակցություն, որոնք ապահովում են մարդու և քաղաքացու իրավունքների իրականացվածությունը⁸: Մեկ այլ մոտեցմամբ՝ մարդու իրավունքների երաշխիքները սոցիալական, տնտեսական, քաղաքական, բարոյական, իրավական, կազմակերպական նախադրյալների, պայմանների, միջոցների և եղանակների համակարգ են, որոնք անհատների համար ստեղծում են հավասար հնարավորություններ իրենց իրավունքների ու ազատությունների, շահերի իրականացման համար⁹:

Հարցին այս տեսանկյունից մոտեցած բոլոր հեղինակներից Դ. Ի. Իվաշինը քրեակատարողական իրավունքում իրավաբանական երաշխիքների հիմնահարցի մշակման համար որպես մեթոդաբանական-հայեցակարգային հիմք որդեգրում է սահմանադրագետ Ն. Վ. Վիտրուկի մշակած իրավունքների և ազատությունների իրավաբանական երաշխիքների՝ ըստ բաղադրատարրերի դասակարգված համակարգը¹⁰: Ն. Վ. Վիտրուկն անհատի իրավունքների ու ազատությունների երաշխիքները բաժանում է երկու խմբի՝

ա) իրավունքների ու ազատությունների կենսագործման (իրականացման) երաշխիքներ, մասնավորապես՝ իրավունքների ու ազատությունների սահմանների կոնկրետացումը. իրավունքների ու ազատությունների իրականացումն ապահովող իրավաբանական փաստերը. իրավունքների ու ազատությունների իրականացման վարույթային ձևերը. իրավունքների ու

⁷ Տե՛ս *Ивашин Д. И.*, Правовое положение осужденных к лишению свободы в Российской Федерации. Дисс. канд. юрид. наук. 12.00.08. – Хабаровск, 2003, էջ 135-162:

⁸ Տե՛ս *Глухарева Л. И.*, Права человека в современном мире (социально-философские основы и государственно-правовое регулирование). М., 2003, էջ 277:

⁹ Տե՛ս *Общая теория государства и права. Академический курс в трех томах / отв. Ред. М.Н. Марченко. Том 3, М., Норма, 2007, էջ 321*: Մարդու իրավունքների երաշխիքները լինում են՝ ըստ գործողության ոլորտի՝ ներպետական և միջազգային, ըստ շարադրման եղանակի՝ հասարակ և խառը ինստիտուտային, ըստ անհատի կարգավիճակի՝ ընդհանուր, հատուկ և անհատական: Ընդհանուր իրավական երաշխիքները սերտորեն կապված են կազմակերպական երաշխիքների հետ, որոնք իրենց հերթին, ըստ բովանդակության, բաժանվում են՝ վերահսկողական, ընթացակարգային և կազմակերպական տեխնիկական երաշխիքների (տե՛ս նույն տեղը, էջ 319-325): Մարդու և քաղաքացու իրավունքների ընդհանուր երաշխիքներն իրենց հերթին բաժանվում են նյութատնտեսական, քաղաքական, սոցիալական, հատուկ-իրավական երաշխիքների:

¹⁰ Տե՛ս *Витрук Н. В.*, Правовой статус личности в СССР. М.: Юридическая литература, 1985, էջ 95:

ազատությունների նախաձեռնողական իրականացումը խրախուսող խթանման և արտոնությունների միջոցները,

բ) իրավունքների ու ազատությունների պահպանության (պաշտպանության) երաշխիքներ, մասնավորապես՝ իրավունքի սուբյեկտների վարքագծի նկատմամբ հսկողությունը և վերահսկողությունը իրավախախտումների վերհանման նպատակով. իրավական պաշտպանությունը. իրավական պատասխանատվությունը. կանխումը և այլ իրավապահպան միջոցառումները. իրավունքների և ազատությունների պահպանության վարույթային ձևերը (ներառյալ իրավապահպան միջոցների կիրառման ձևերը). իրավախախտումների կանխումը և նախականխումը:

Ընդ որում՝ պետք է նկատի ունենալ, որ Ն. Վ. Վիտրուկը, բացի վերը բերված խորհրդային շրջանի մենագրությունից, նույն հիմնահարցի վերաբերյալ ունի նոր հրապարակված աշխատություններ, որոնցում փոխել է իր նախնական տեսիրական դիրքորոշումները և մշակել է ավելի ընդգրկուն հասկացություն՝ մարդու իրավունքների ապահովման սոցիալ-իրավաբանական կառուցակարգ¹¹, որն ավելի ամբողջական և լայն մոտեցում է դրսևորում մարդու իրավունքների ապահովման և կենսագործման համակարգի նկատմամբ և դրանում առանձնացնում է համապատասխան ենթակառուցակարգերը՝ իրավունքների իրավական ամրագրման (իրավաստեղծ), իրավունքների պաշտպանության, խախտված սուբյեկտիվ իրավունքների վերականգնման, իրավական դաստիարակության:

Դ.Ի. Իվաշինը՝ Ն. Վ. Վիտրուկի նախնական, խորհրդային շրջանի մոտեցումը համարել է «բավականին հանգամանալից, որը գործնականորեն շոշափում է իրավական համակարգի բոլոր հիմնական առումները»¹²: Այս դրվատանքից հետո նա քննադատում է Ն.Վ. Վիտրուկի իրավական երաշխիքների տեսլականը, գտնելով, որ այն կրում է ընդլայնված բնույթ և բավական հստակ չի բնութագրում «իրավական երաշխիքները»¹³: Այս քննադատական մոտեցման լույսի տակ Դ. Ի. Իվաշինը սկսում է Ն. Վ. Վիտրուկի իրավական երաշխիքների համակարգի տարրերից բացառել կամ վերաձևակերպել դրանց մի մասը: Այսպես, Ն. Վ. Վիտրուկն իրավունքների կենսագործման երաշխիքների խմբում առաջին տեղում դնում է իրավունքների և ազատությունների սահմանների կոնկրետացումը: Առանց խորանալու դրա բովանդակության մեջ, Դ. Ի. Իվաշինն իրավական երաշխիքների այդ տարրը հայտարարում է «բավական վերացարկված»՝ գտնելով, որ անհասկանալի է մնում, թե ինչ սահմանների մասին է խոսքը, և ինչպես դրանք կոնկրետացնել¹⁴: Այս քննադատության հիմքով, Դ. Ի. Իվաշինն, ընդօրինա-

¹¹ Ст'я Общая теория государства и права. Академический курс в трех томах / отв. Ред. М.Н. Марченко. Том 3, М., Норма, 2007, էջ 293-296:

¹² Ст'я Ивашин Д. И., Правовое положение осужденных к лишению свободы в Российской Федерации. Дисс. канд. юрид. наук. 12.00.08. – Хабаровск, 2003, էջ 138:

¹³ Ст'я նույն տեղը:

¹⁴ Կոնկրետացման որպես իրավունքի կենսագործման տեսակի գաղափարը առաջ է քաշվել դեռևս խորհրդային շրջանում: Օրինակ՝ ըստ Լ. Ն. Զավադսկայայի «իրավական կարգադրագրերի իրականացման գործունեության» մեջ այդպիսի մոտեցում ներմուծելը «հնարավորություն է տալիս ցույց տալու, թե ինչպես են իրականացվում նորմատիվ կարգադրագրերը, ինչպիսի իրավական գործընթացում է դա տեղավորվում, և ինչպես են ազդում դրա վրա այն սոցիալական պայմանները, որոնցում դա ընթանում է»: Նրա կարծիքով՝ «իրավաիրականցող (կենսագործող) գործունեության փուլը ընդգրկում է պետական մարմինների գործունեությունը՝ ուղղված իրավական կարգադրագրերի բանական (ռացիոնալ) համակարգի ստեղծմանը, ինչը կոնկրետացնում է սկզբնական նորմատիվ ակտը: Այդ էտապում դեռևս չկան կոնկրետ իրավական հարաբերությունները: Իրավական կարգադրագրերի իրացման (ռեալիզացիայի) գործունեությունը դրսևորվում է իրավունքի ճշգրիտ գործողության համար նորմատիվ պայմանների ստեղծման համար» (տե՛ս Правовая система социализма. Функционирование и развитие /Отв. ред. А.М. Васильев, М., 1987, էջ 121):

կելով Ա. Ն. Բաբայի առաջարկությունը, գտնում է, որ իրավական երաշխիքների այդ տարրը պետք է վերաձևակերպել հետևյալ կերպ. «իրավունքների ու ազատությունների ինքնաբավությունը», որ ներառում կամ ենթադրում է դրանց հստակ ձևակերպումը օրենսդրության մեջ, որը բացառում է դրա երկակի մեկնաբանությունը¹⁵: Կարծում ենք, որ այս առաջարկությունը միակողմանի, համապարփակ ու ամբողջական չի կարելի համարել, քանի որ «ձևակերպման հստակության» պահանջը շատ նեղ բովանդակություն ունի և հնարավոր է տրամաբանորեն հստակ ու ինքնաբավ ձևակերպված իրավադրույթը չունենա կոնկրետացում: Մյուս կողմից պետք է նկատի ունենալ, որ Ն. Վ. Վիտրուկը, լինելով սահմանադրագետ կոնկրետացումը որպես իրավական երաշխիքի առաջին տարր դիտարկելով, նկատի ունի այն, որ Սահմանադրության բարձրագույն ուժ ունեցող և շատ դեպքերում վերացական ու համառոտ ձևակերպված իրավադրույթները միշտ ունեն Սահմանադրությունից օրենքներ և ենթաօրենսդրական նորմատիվ, ինչպես նաև անհատական ակտերի իրավակարգավորման կառուցակարգում կոնկրետացման խնդիր: Հենց այս հանգամանքն է հիմք հանդիսացել Ն. Վ. Վիտրուկի համար իրավական կոնկրետացումը համարելու իրավական երաշխիքի հիմնական և առաջին տարր: Ընդ որում՝ կոնկրետացման որպես իրավական նորմատիվ կարգավորման գործընթացը զուտ և միայն սահմանադրական իրավունքին բնորոշ հիմնական խնդիր չէ: Այն բնորոշ է իրավական կարգավորման բոլոր ոլորտներին և ճյուղերին, ներառյալ քրեակատարողական իրավունքին:

Այսպիսով, Դ. Ի. Իվաշինն իրավական երաշխիքների մեկնաբանության Ն.Վ. Վիտրուկի տարբերակը շատ լայն համարելով, քրեակատարողական իրավունքի ոլորտում համարում է այն անընդունելի: Նրա իսկ խոսքերով «իրերի այդպիսի դրությունը պայմանավորված է դրանում չափից դուրս շատ քանակով տարրեր ներառելով, ինչը տանում է դրա բովանդակության տարալուծման, ինչպես նաև թույլ չի տալիս իրականում որոշել դրա ներքին էությունը»¹⁶:

Դ. Ի. Իվաշինի այս դիտողության հիմքերը խորապես ուսումնասիրելով՝ ակնհայտ է դառնում, որ այն ևս հիմնավոր չէ: Մասնավորապես՝ Ն. Բ. Վիտրուկի վերը բերված մոտեցումներում առաջ քաշված ներպետական և կենսագործման իրացման (ոչ պաշտպանական) երաշխիքների շրջանակում ներառված է թվով չորս երաշխիք, այսինքն՝ ճիշտ այնքան, որքան Դ. Ի. Իվաշինի առաջարկած համանման երաշխիքների քանակը՝ չորսը: Քննադատել ինչ-որ մեկին «չափից դուրս շատ քանակով» երաշխիքներ առաջադրելու համար և առաջադրել նույն քանակով երաշխիքների շրջանակ, իսկապես անհիմն ու տարօրինակ մոտեցում է: Ընդ որում՝ վերը նշված քննադատություններից հետո այս տեսաբանն, ընդօրինակելով Ն. Վ. Վիտրուկի բաժանումը, իրավաբանական երաշխիքները դասակարգում է երկու խմբերի՝ ա) կենսագործման երաշխիքներ, բ) իրավական պաշտպանության երաշխիքներ:

Մեզ հետաքրքրող քրեակատարողական իրավունքի ոլորտում դատապարտյալների իրավունքների ու ազատությունների առաջին խմբի երաշխիքների շարքում նա ներառում է հետևյալները. 1) իրավական ամրագրումը (առաջին հերթին դատապարտյալների իրավունքների և ազատությունների), 2) կենսագործման իրավական կառուցակարգը, 3) իրավասու մարմինների իրավակիրառ գործունեությունը, 4) կենսագործման վարույթային ձևերը¹⁷:

¹⁵ Տե՛ս *Бабай А. Н.*, Правовое государство и роль ОВД в его формировании. Хабаровск: ХВШ МВД РСФСР, 1992, էջ 35:

¹⁶ Տե՛ս *Ивашин Д.И.*, Правовое положение осужденных к лишению свободы в Российской Федерации. Дисс. канд. юрид. наук. 12.00.08. – Хабаровск, 2003, էջ 139:

¹⁷ Իրավական երաշխիքների երկրորդ խումբը, և՛ Ն. Վ. Վիտրուկը, և՛ Դ. Ի. Իվաշինն անվանում են «իրավական պահպանության (պաշտպանության) երաշխիքներ» (տե՛ս *Витрук Н.В.* Правовой статус личности в СССР. М.:

Արված վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ քրեակատարողական իրավունքում իրավական երաշխիքների հիմնահարցը դիտարկվում է շատ նեղ իմաստով, և ըստ էության, մեծամասամբ վերաբերում է իրավական գործունեության իրավակիրառ ոլորտի երաշխիքների համակարգին՝ բաց թողնելով, օրինակ, իրավաստեղծագործության որպես իրավական կարգավորման փուլին բնորոշ երաշխիքները: Հենց այդ պատճառով է քրեակատարողական իրավունքի ոլորտի տեսաբանը հնթացս մերժում սահամանադրական իրավունքի տեսության մոտեցումները: Արդյունքում հիմնահարցի տեսական մեկնաբանության վարկածը ստացվում է ոչ ամբողջական (չի բնութագրում իրավական կարգավորման բոլոր փուլերի երաշխիքները), ոչ հիմնարար (խորքային), որովհետև համահունչ չէ սահամանադրագիտության, տեսական մոտեցումներին: Մյուս կողմից ինչպես Ն. Վ. Վիտրուկի, այնպես էլ Դ. Ի. Իվաշինի տեսակետներին պետք է մոտենալ վերապահումներով այն դեպքերում, երբ որ սուբյեկտիվ իրավունքը, որի երաշխիքների համակարգը փորձում ենք վեր հանել, չի հասնում տվյալ իրավունքի ճյուղի սկզբունք համարվող իրավադրույթի մակարդակին: Իրավունքի սկզբունքն իր կարգավորիչ մասշտաբներով, իրավական հասցեատերերի կենսագործման կառուցակարգերի շրջանակով շատ ավելի ընդգրկուն ու լայն է, քան սուբյեկտիվ իրավունքը: Ի վերջո, սուբյեկտիվ իրավունքն ընդամենը սկզբունքի որպես հիմնարար, ելակետային, ղեկավար դրույթի բովանդակային մեկ տարրն է, հետևաբար մեկ տարրի երաշխիքների շրջանակը շատ ավելի նեղ է լինելու, քան ամբողջինը:

Եզրակացություն

Այսպիսով, երաշխիքների հիմնահարցը քրեակատարողական իրավունքի տեսության գրեթե չուսումնասիրված տեսագործական հիմնահարցերից է, որտեղ առավել շատ են դատապարտյալների «իրավունքների և ազատությունների երաշխիքներին» նվիրված հետազոտությունները և աշխատանքները: Դրանց ամփոփումը հիմք է տալիս եզրակացնելու, որ քրեակատարողական իրավունքի տեսության մեջ իրավական երաշխիքների հիմնահարցը դիտարկվում է նեղ իմաստով, մեծամասամբ վերաբերում է իրավակիրառ ոլորտին՝ անտեսելով իրավական կարգավորման կառուցակարգի այլ փուլերին բնորոշ երաշխիքները: Այստեղից բխում է, որ քրեակատարողական իրավունքի ոլորտում գործող սկզբունքների կենսագործման իրավական երաշխիքների ամբողջական, խորապատկերային համակարգը կառուցելու համար անհրաժեշտ է դիմել ավելի հիմնարար, մեթոդաբանական նշանակություն ունեցող գիտական ոլորտի՝ իրավունքի տեսության մաս կազմող որոշակի ընդհանրացված հայեցակարգերի գիտական մոտեցումների օգնությանը և փորձել լուծել, հաղթահարել առկա տեսական խնդիրները և բարդությունները:

Ամփոփագիր: Հոդվածում դիտարկվել են քրեաիրավական երաշխիքները, նախ՝ որպես մեխանիզմի դրական նորմատիվ համակարգ (քրեական օրենսդրության կատեգորիա), և երկրորդ՝ առկա հասարակության արժեքների պրիզմայով (ըստ էության՝ քրեաիրավական սկզբունքների երաշխիքներով), որպես քրեական

Юридическая литература, 1985., էջ 95): Դ. Ի. Իվաշինը դատապարտյալների իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության երաշխիքները նախ բաժանում է ներպետական և վերպետական մակարդակների, ընդ որում՝ քրեակատարողական հիմնարկներում որպես այդպիսին դիտարկելով ա) գերտեսչական վերահսկողությունը, բ) պետական մարմինների վերահսկողությունը, գ) դատախազական հսկողությունը, դ) դատական պաշտպանությունը (տե՛ս **Ивашин Д. И.**, Правовое положение осужденных к лишению свободы в Российской Федерации. Дисс. канд. юрид. наук. 12.00.08. – Хабаровск, 2003, էջ 149):

իրավունքի նոր ուղղություն՝ սոցիալապես արդար քրեական իրավունքի ձևավորման: Արդյունքում ձևակերպվել է «Քրեաիրավական երաշխիքների մասին» տեսական մոդել-հայեցակարգը, որը հնարավորություն է տալիս ձևավորել քրեաիրավական երաշխիքների ամբողջ ինստիտուտը և այն ձևավորող նորմերը, կապել երաշխիքային նորմերը միմյանց հետ, նաև այլ նորմերի հետ: Նաև թույլ է տալիս միմյանց կապել քրեական օրենսդրության ինստիտուտներն ու հիմնական դրույթները և հայեցակարգերը՝ քրեաիրավական սկզբունքների պահանջների շրջանակում:

Անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել դատապարտյալների ազատության ապահովման իրավական երաշխիքներին: Այս երաշխիքները առանձնահատուկ նշանակություն ունեն ազատագրվումը կրելու ժամանակ: Այս դեպքում պետք է հաշվի առնել «իրավական երաշխիքների» իրավական բովանդակությունը:

Annotation. An attempt the article was made to adopt criminal law guarantees, firstly, as a positive normative system (a category of legislative regulation), and secondly, in connection with the adoption of a decision in the public assembly (under the constitution, criminal law guarantees), as a new direction of criminal -legal thought the formation of a socially just purpose of law. As a result, a theoretical model-concept "On Criminal Legal Guarantees" was compiled, which allows forming in the whole institution of criminal legal guarantees and the norms that form it, linking the norms-guarantees with each other, with other norms and institutions and basic provisions, management concepts. legislation in the framework of the criminal law guarantees.

It is necessary to pay attention to legal guarantees of ensuring the freedom of convicted persons. These guarantees are of particular importance when serving a prison sentence. In this case, it is necessary to take into account the different legal content of «legal guarantees».

Аннотация. В статье предпринята попытка взглянуть на уголовно-правовые гарантии, во-первых, как на позитивную нормативную систему механизма (категорию уголовного законодательства), во-вторых, сквозь призму существующих в обществе ценностей (по сути, принципов уголовно-правовых гарантий) как на новое направление уголовно-правовой мысли формирования социально справедливого уголовного права. В результате сформулирована теоретическая модель-концепция «Об уголовно-правовых гарантиях», позволяющая формировать в целом институт уголовно-правовых гарантий и норм, его образующих, увязывать нормы-гарантии между собой, с другими нормами и институтами и базовыми положениями, концепциями уголовного законодательства в рамках требований принципов уголовно-правовых гарантий.

Необходимо обратить внимание на правовые гарантии обеспечения свободы осужденных. Особое значение эти гарантии имеют при отбывании лишения свободы. При этом следует учитывать различное юридическое содержание «правовых гарантий».

Բանալի բառեր - պաշտպանության երաշխիքներ, իրավագիտակցություն, իրավական մշակույթ, քրեաիրավական երաշխիքներ, սկզբունքներ, հանցագործություն, պատիժ, նոր բանաձև-հայեցակարգ:

Keywords: guarantees of protection, legal consciousness, legal culture, criminal-legal guarantees, principles, crime, punishment, new formula-concept.

Ключевые слова: гарантии защиты, правосознание, правовая культура, уголовно-правовые гарантии, принципы, преступление, наказание, новая формула-концепция.

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Юридический энциклопедический словарь, 2-е издание, М.: «Советская энциклопедия», 1987.
2. Барихин А.Б., Большая юридическая энциклопедия.- М.: Книжный мир, 2012.
3. Краткий юридический словарь /под. ред. А.Н. Азрилияна.- М.: Институты новой экономики, 2005.

4. Теория государства и права: Отв. ред. В.Д. Перевалов. 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Норма., 2006.
5. Общая теория государства и права. Академический курс в трех томах /отв. ред. М.Н. Марченко.- 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Норма, 2007, Том 3.
6. Скакун О.Ф., Теория государства и права (энциклопедический курс): Харьков: Эспада, 2005.
7. Ивашин Д.И., Правовое положение осужденных к лишению свободы в Российской Федерации. Дисс. канд. юрид. наук. 12.00.08. – Хабаровск, 2003.
8. Глухарева Л.И., Права человека в современном мире (социально-философские основы и государственно-правовое регулирование). М., 2003.
9. Общая теория государства и права. Академический курс в трех томах / отв. Ред. М.Н. Марченко. Том 3, М., Норма, 2007.
10. Витрук Н.В., Правовой статус личности в СССР. М.: Юридическая литература, 1985, էջ 95.
11. Общая теория государства и права. Академический курс в трех томах / отв. Ред. М.Н. Марченко. Том 3, М., Норма, 2007.
12. Ивашин Д.И., Правовое положение осужденных к лишению свободы в Российской Федерации. Дисс. канд. юрид. наук. 12.00.08. – Хабаровск, 2003.
13. Правовая система социализма. Функционирование и развитие /Отв. ред. А.М. Васильев, М., 1987.
14. Бабай А.Н., Правовое государство и роль ОВД в его формировании. Хабаровск: ХВШ МВД РСФСР, 1992.

Աբրահամյան Ռ. - ԵՊՀ քրեական իրավունքի ամբիոնի դասախոս, էլիասցե՝ rozaabrahamyan@gmail.com:

Ներկայացվել է խմբագրություն 18.10.2024 թ., տրվել է գրախոսության 18.10.2024 թ., երաշխավորվել է իրավ. գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Հ. Խաչիկյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության 18.11.2024 թ.: